

פסקי הלכות

גליון לח

יהודה, קבלן בנין גדול, היה צריך לנסוע לחו"ל לתקופה ארוכה - עד אחר תקופת החגים, והיה בידו סכום כסף גדול במזומן שמחמת סיבות ידועות לא רצה להפקיד בבנק. ניגש לשכנו דוד שיש לו כספת בבית, והפקיד אצלו את הכסף עד שישב מחו"ל. דוד לקח את הכסף והשקיע אותו בשוק ההון, המניות באותה תקופה עלו והרויח סכום כסף משמעותי. כשחזר יהודה מחו"ל, הודה מקרב לב לדוד, ובתגובה סיפר לו דוד בשמחה שהרויח סכום כסף משמעותי מהכסף.

כששמע זאת יהודה, החל לטעון בתוקף שהרווח מכספו – מגיע אליו, ולכל היותר ישלם לדוד 'דמי ניהול' כמו סוכן השקעות. עם מי הצדק?

דנו הפוסקים מתי מותר לשומר להשתמש בכסף שהופקד ברשותו, עי' בש"ע (סי' רצב ס"ז) ובשו"ת אבקת רוכל (סי' קסח) ובסמ"ע ס"ק יח) ובש"ך (ס"ק יב) ובספר חשב האפוד (אות כד, כה). ועכ"פ אף אם היה אסור לשומר להשתמש בכסף, כתב הרמ"א שם, אם הרויח במעות, בין היה לו רשות להשתמש בהן או לא, אין צריך לתת מן הרויח לבעל הפקדון. ומ"מ אם בא בעל הפקדון ואמר: תן לי פקדוני ואני ארויח בהן בעצמי, והלה מעכב בידו, חייב ליתן הרויח מכאן ולהבא. אלא שרשאי השומר לומר, שכבר הוציא הכסף בעסק כל שהוא, והמפקיד יחליט האם ברצונו לקבל עליו את העסק בין אם ירויח או יפסיד. אולם אם השומר גילה דעתו בפירוש שעשה העסקה לצורך המפקיד, וכגון שקנה מניות וציין בפירוש בכתב שהם עבור פלוני המפקיד, הרווח שייך למפקיד, ואין השומר נאמן לומר שעסק לצורך עצמו, אא"כ יאמר זאת בפני עדים. כמבואר כל זה בדברי הרמ"א שם. ומבואר בסמ"ע (ס"ק טו), גם כשחייב להחזיר לו, אם אינו מחזיר ומנע ממנו רווח פטור וכדקי"ל שהמבטל כיס חברו פטור. הנהיבות סקי"ב מסביר שגם כאשר אסור לו להשתמש בכסף, לא אמרינן שכוונתו להשתמש לטובת המפקיד, ורק אם המפקיד גילה דעתו שיעסוק עבור שניהם אז אמרינן שכוונתו להתעסק עבור שניהם, כי מהיכי תיתי להחזיקו כגזלן העובר על ציווי מפורש של הבעלים. ועיין בשו"ת אגרות משה (ח"ב חחו"מ סי' נג) שכתב לחלק, שבזמננו שאין שום טירחה להפקיד בבנק, הרווח למפקיד, וז"ל: בזמננו במדינה זו שיש באנשים שאין צורך להוציא שום הוצאה וגם לא טירחה להניח שם מעות והרויח הוא ברור וליכא שום חשש הפסד, וכן ודאי הוא גם באנגליה מקום כתר"ה, שלכן אף בשביל שמירה בעלמא שעל הנפקד יש לחייב להניח שם כי שמירה בקרקע בכרכים הגדולים הוא מן הנמנע וגם שבבאנק הוא שמירה עדיפא מבקרקע, ולכן לא רק לאלו שאין צריכין לממון שאסורין להשתמש היו מחוייבין להניח שם מצד שמירה וממילא יהיה גם ריוח להמפקיד, אלא אף כשהמפקיד אצל אלו הצריכין לממון שתנן שמותרין להשתמש בהם, אולי הוא רק בשביל שהוא טירחא גדולה לשומרן בקרקע לכן אנו תולין באומדנא כשהמפקיד מעות מותרין דלא איכפת לו שישתמש בהם, ויהיה לו מזה גם ריוח דאחריות אונסין שיהיה על הנפקד, אבל בזמננו במקומותינו שלהניח בבאנק היא השמירה היותר מעולה בעולם מכל עניני שמירות, וגם יהיה לו ריוח מזה מה שלא היה לו כשיתיר להשתמש

בהו ליכא אומדנא זו שלכן לא נימא בסתמא שמתיר לו להשתמש לעצמו. וע"ע בפתחי חושן (פ"ה הערה נה). ויש לדון עוד גבי נ"ד.

הלכות ראש השנה שחל בשבת

טלטול הפתילה שהדליק ביו"ט ראשון

במוצאי שבת מדליקים נרות עבור יום טוב שני, וכתבו כמה פוסקים בדור האחרון, שאסור לטלטל שיירי פתילה שנותרה מיו"ט ראשון, משום שהפתילה מוקצה. ולכן צריך להסיר הפתילה ע"י טלטול מן הצד.

ובאמת פעמים רבות הפתילה ראויה לשימוש חוזר, אמנם יש מקום לדון מצד שרגילים להשליכה, וצריך בירור במציאות אם לא מצוי כלל שמשתמשים לעיתים אפי' ביו"ט שני או בימי החנוכה, שמשתמשים פעם נוספת בפתילות שכבר הדליקו בהם, ובכה"ג צ"ע אם הפתילה לא הוי מוקצה,

ועוד, יכול ליטול הכוסית, אם יש בה מעט מים או שמן הראויים לשימוש כל שהו, שיש כאן בכוסית בסיס לאסור ולמותר.

ועוד יש להוסיף, דהנה עיין לרעק"א סוף סימן תקא שכתב, לטלטל להוציא הפתילה הישנה מפני חדשה היא היתר גמור דטלטול מוקצה לצורך אוכל נפש בלי שימוש קיי"ל דשרי כדלקמן ססי' תק"ט.

וע"ע במשנ"ב (סי' תקא סוף ס"ק לד) שכתב על פתילות שהדליקו בהם ביו"ט ראשון, שנכון לצאת ידי המחמיר משום הכנה ויכין מבעוד יום פתילות חדשות שיהיו על יום טוב, ואם לא הכין יראה עכ"פ להדליק הפתילות מצד השני. ע"ש.

אמנם בשו"ת מנחת שלמה ח"ב (סי' לט אות א') כתב שמדברי השטמ"ק (שהביא בספרו מאורי אש דף יז ע"ב) שכתב שלא התירו הדלקת נר ביו"ט אלא משום מתוך שהותרה לצורך או"נ הותרה הדלקת הנר שיש בה הנאת הגוף, ומ"מ גם לב"ש דלית להו מתוך, מדליקים את הנר ביו"ט, דבהא אפי' ב"ש מודו כיון שיש בה הנאת הגוף. ע"כ. ולפי השטמ"ק יש להסתפק אם מותר לטלטל הפתילות לצורך ההדלקה. ועוד הוסיף, דבבתיים שלנו דבלא"ה יש אור החשמל, רק יש הנאה מריבוי האור, יש להסתפק גם לסוברים דאורה הוי ממש אוכל נפש, דאפשר שריבוי אור אינו נחשב כאוכל נפש. די"ל דכמו שבאפיית הפת מותר לגרופ התנור, כדי שיהא לחם יותר טוב, כך הותר לו לצורך הנאת אורה. ועוד אם ירצה הלא יכול להדליקו ולהוציאו אח"כ לחדר אחר, או שכיון שכונתו ליהנות יחד עם האור הקיים, אולי לא שייך בזה צורך או"נ ושמחת יו"ט.

אולם בשש"כ (פרק יג סכ"ג) פסק להקל, ובהערה פז מבואר שסמך על הרעק"א, ועל מה שהוכיח הגרש"ז אוירבך מסוכה (מג): שאסור לטלטל אבנים ביו"ט כדי להוציא ערבות שמונחות תחתיהם, העיר השש"כ דשם מיירי בשבת ולא ביו"ט,

אלא שיש להוכיח מדין שופר, שכתב בש"ע (סי' תקפו סכ"א) שאסור לעושת איסור דרבנן ע"מ להביאו, וכתב המשנ"ב (ס"ק פד) שאף אסור להסיר מוקצה כגון גל אבנים ע"מ ליטול השופר. וע"כ שלא התירו טלטול מוקצה רק לצורך אוכל נפש.

סברא להקל משום שאם יכבה החשמל יצטרך לנרות

ומ"מ סיים בשש"כ בשם הגרש"ז א, דאפשר הואיל ואם ע"י מקרה יכבו שאר הנרות, יהיה אור עי"ז, חשיב נמי כאוכל נפש.

וע"ע בפסקי תשובות (סי' תקא הערה לג) שכתב, שבס' הל' המועדים פ"ז הערה 10 שדן דבזמננו שיש מאור החשמל ואין הנרות עשויים לצורך אוכל נפש אלא לכבוד יום טוב וכנרות ביהכ"נ, אמנם למעשה נראה דאין לחשוש לסברא זו, עפ"י מש"כ לקמן סי' תקי"ד הערה 13 בשם הגרש"ז אויערבך שליט"א דגם להדלקת נרות בזמננו יש צורך כי יש ונפסק החשמל מחמת קלקול וכדו' ואז יש הנאה

מאור הנרות, ועוד דכיון דאין מי שישב לסעודת יום טוב בלא להדליק נרות יום טוב, הרי זה כלצורך או"נ, אף שבל"ז ג"כ אפשר לאכול לאור החשמל, מ"מ בריבוי אורה יש יותר הנאה לאדם ושמחת יום טוב בעת הסעודה - עיין מ"ב סי' תקי"ד סק"ל (ובסי' תק"ט הע' 38 בשם הגרש"א דלדעת הגרע"א מותר טלטול מוקצה גם לשאר הנאות הגוף), וכעין זה בשו"ת באר משה ח"ח סי' קע"ט.

טעם להקל כי הלכלוך של המוקצה טפל לכלי

ועוד כתב שם בפסקי תשובות (סוס"י תקא), כי לא גרע מהא שהתירו לשטוף כלים הצריך להם בשבת ויו"ט מן הפסולת הדבוק עליהם ולהפלות ראשו ובגדיו מן הפרעושים והכינים ולהסיר טינוף שעל בשרו או בגדיו באופן שאין בו משום מלבן כי עפ"י התוס' שבת קמ"ב ד"ה שאוכל פסולת מועט על דבר שמשותמש בו מתבטל לגבי הדבר שמשותמש בו, וכיון שכל מטרתו לתקן הדבר. ע"ש.

אכילת לב בראש השנה ובשאר ימות השנה

נשאלתי מידיד אחד על מנהג ג'רבא שאוכלים לב בליל ראש השנה, וידוע הקפידא שלא לאכול לב.

וכן יש לשאול על הדבר המצוי בדורנו במסעדות ובתי מלון שמגישים מנות בשריות עם לב וכבד, ואף ציבור בני התורה והחרדים לדבר ה' אינם מושכים את ידם וממלאים כריסם מהם [ועי' שו"ת שמש ומגן ח"ד (חי"ד סי' ה) שיש חנויות וכשרויות שאינם קורעים הלב רק למעלה, ויש להזהירם שיקרעו שתי וערב].

ויש אומרים שמספיק לאכול מעט מהלב, אולם צריך מקור וטעם לחלק בין אם אוכל הרבה או מעט.

ונשאלה שאלה בבית המדרש האם יש למחות ביד האוכלים, ואם אכן יש להמנע מכך.

מקור הקפידא באכילת לב

א. הנה בהוריות (יג:) איתא, תנו רבנן, חמשה דברים משכחים את הלימוד, האוכל ממה שאוכל עכבר וממה שאוכל חתול, והאוכל לב של בהמה, והרגיל בזיתים, והשותה מים של שיורי רחיצה, והרוחץ רגליו זו ע"ג זו. וכתב בתשב"ץ קטן (סי' תקנח) על מהר"ם מרוטנברג שאינו אוכל לב עוף, ואע"פ שהספר (היינו הגמ' הנ"ל) אינו מזכיר רק לב בהמה שקשה לשכחה, מ"מ כמו כן מונע נמי לב עוף. ע"כ. והש"ך יו"ד (סי' עב סק"ב) הביא דבריו, וכתב, וכן ראיתי נזהרים בזה. ע"ש. ובספר שער המצות (פרשת וילך) כתב, מי שרוצה להיות חסיד, צריך לנהוג חומרות יתירות אע"פ שאינו מחוייב בהם כפי הדין. ואכתוב קצת ממה שהזהירני מורי ז"ל, ויש בהם דברים של חומרא בלבד ודברים שהם כפי הדין. והאריך בזה, ובסוף המאמר כתב: צריך להזהר מאד מאד שלא לאכול שום לב בהמה חיה ועוף, כי שם תכלית התקשרות נפש הבהמית, ואם יאכלהו האדם מתקשרת בו נפש הבהמית ההוא לגמרי, והיצה"ר מתקשר בו. ומטעם זה ג"כ אמרו רבותינו ז"ל שהאוכל לב בהמה גורם לו שכחה וטפשות הלב. ע"ש. וכן הוא בס' שלחן ערוך האר"י ז"ל (הלכות סעודה ס"ט) צריך מאד לשמור שלא לאכול לב בהמה וחיה ועוף מפני שרוח הבהמה שורה בהם, והאדם האוכל אותו מתדבק בו הרוח, ולפעמים יתגלגל איזה רוח באותו הבהמה או חיה ועוף וידבק בו, כי משכן הרוח הוא בלב. ע"ש.

גם בס' חסד לאלפים (סי' קנז ס"ו) כתב, האר"י ז"ל הזהיר מאד שלא לאכול שום לב בהמה חיה או עוף, לפי שרוח הבהמה שורה שם, ואז מתדבק בו אותו רוח הבהמית וגורם לו שכחה. ולפעמים מתגלגל איזה רוח באותה בהמה ונדבק באדם האוכל אותו. וה"ה לכל הדברים שאמרו חז"ל שגורמים שכחה כגון זיתים וכדומה, צריך להזהר הרבה כי יש טעם בדבר, שיש אחיזה לחיצונים באותו דבר ונאחז באדם האוכלו. ואני אומר, שזה שאינו זהיר בזה, עובר על מה שאמרה התורה (דברים ד, ט) השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח, והרי זה בכלל מה שאמרו (אבות פ"ג מ"ח) כל המשכח דבר אחד ממשנתו הרי זה מתחייב בנפשו. ע"ש. וע"ע בס' יפה ללב יו"ד (סי' מ סק"א וסי' קטז סק"ס) שהזהיר ג"כ על אכילת הלב, והביא ג"כ דברי החסד לאלפים הנ"ל, וסיים והאוכל ממנו עובר על לא תאמץ את לבבך. ע"ש.

אף באמוראים מצינו שאכלו לב

ב. אולם לכאן יש ללמד זכות על האוכלים לב, דהנה בחולין (קיא ריש ע"א) איתא, אמר רבי זריקא אנא וינאי בריה דרבי אמי איקלען לבי יהודה בי רבי שמעון בן פזי וקריבו לן קניא בקופיה ואכלנא. ופירש רש"י, הקנה עם כל המחובר לו הריאה והלב והכבד, וכולן נתבשלו יחד. עכ"ל. והא קמן דהאמוראים אכלו לב וכבד. וכן אשכחן תו לעיל (דף קי:) ולקמן (דף קיא.) דרבי אמי ורב הונא ורב

נחמן נמי הוּ אכלי כבד. ע"ש. ועוד. ואם חכמי הש"ס אכלו לב וכבד לכאו' אפשר לומר דכל הקפידא בגמ' בהוריות הנ"ל היינו רק בממלא כריסו ורגיל באכילת לב, אך האוכל מידי פעם בפעם ליכא למיחש. אולם מצאתי בשו"ת מר ואהלות (אהל ים המלח סי' ג, ד"ה ועוד) שהעיר ג"כ בראיה מהגמ' בחולין הנ"ל, וכתב דהלב גופיה לא אכלו רק נתבשל הכל ביחד, וטעם הלב אפשר שאינו קשה לשכחה. וכמו שמצינו שהזית קשה לשכחה אבל השמן היוצא ממנו אדרבה מועיל לזכרון. ואפי' נימא דאף טעם הלב קשה לשכחה, מ"מ י"ל דהיה ס' כנגדו אך לא כנגד הכבד הגדול ממנו. ויהיה מוכח מהכא דבסכנה מהני ס'. ועי' מ"ש באוהל ברכות והודאות (סי' מג). ע"ש. ואשר כ' דטעם הלב שבתוך התבשיל אינו קשה לשכחה, ע"ע בס' לקט יושר (חיו"ד עמ' ו) שכתב על תרומה"ד שהיה אוכל [בתבשיל] שומן הלב של שור שקורין בל"א הערץ שמאלץ. עכ"ל (כולל המוסגר). וכן תירץ מדנפשיה הגר"ח קנייבסקי נר"ו בספרו שיח השדה (ס' הזכרון ח"ב אות י') שלא אכלו את הלב. ע"ש. (אך מ"מ הוא דחוק בלשון הגמרא ורש"י). ועוד ראיתי כעת בשו"ת ישכיל עבדי ח"ח (חיו"ד סי' ט) שנרגש ג"כ בקושיא מחכמי הש"ס, וכל ונראה ליישב דחכמי הש"ס לרוב גדולתם וקדושתם וחסידותם ע"י כוונתם באכילה היו ממתקים את הנפש הבהמית אשר שם, ומהפכים אותה מן הקצה אל הקצה, מרע לטוב הגמור. ע"ש. ושנה פרקו בהשמטות ליו"ד (סי' ח), שמה שאמרו בסוף הוריות שהאוכל לב משכח הוא לסתם אדם המון העם שלא יודעים בטיב הכוונות איך לכוין בזה, אך לא לשרידים יודעי דבר. ע"ש. ומצאתי מקור וראיה לדבריו ממ"ש הגאון מהר"ח הכהן מארם צובא בספרו טור ברקת (סי' תקפג) שבליל ראש השנה אוכלים ראש כבש וצריך להזהר אם אוכל המח, שהנה אמרו כי שלושה איברים טוב שלא לאוכלם, וסימן שלהם מלך מח לב כבד, "ולכן צריך כונה גדולה". ע"כ. [ומבואר דכוונה מהניא לבטל הקפידא באכילתם]. וכן הביא דבריו הגאון רבי אברהם כלפון בספרו לקט הקציר (הלכות ראש השנה סעיף יא). ועי' במג"א (סי' קע"ס ק"ט) שכתב, בענין דברים המשכחים את האדם כגון זיתים וכיוצא, אין זה אלא בעם הארץ, אבל המאכל בכוונה כנודע מוסיפין לו זכירה כי הוא מתקן אותה. אך צריך להזהר מאוד שלא לאכול לב בהמה חיה ועוף. ע"כ. ולכאו' משמע דכוונה מהניא רק באכילת זיתים, אך באכילת לב ליכא תקנתא בכוונה, ואפ"ה מצינו שאכלו אמוראים לב וכבד. וי"ל.

הוכחה שאין חשש באכילת לב לעיתים רחוקות

ג. ועוד יש להוכיח להקל בנ"ד ממ"ש הרמ"א ביו"ד (סוף סימן יא), מקצת שוחטים נזהרים שלא לשחוט שום אווז בטבת ושבת אם לא שאוכלים מליבה, משום שקבלה היא בידם שיש שעה אחת באותם חודשים שאם שוחט בה אווז ימות השוחט אם לא אוכל ממנה, ונוהגים לאכול מן הלב. (תשב"ץ בשם ר"י החסיד). ע"כ. והא קמן שמעיד הרמ"א שנזהרים השוחטים לאכול מלב העוף, ולכאו' יש לתמוה היאך לא חש הרמ"א שאין לאכול לב משום שכחה. ואפשר לבאר דמאחר ואינם ממלאים כריסם מהלב רק אוכלים מעט מידי פעם בפעם כאשר נצרכו לשחוט שפיר דמי. וכן ראיתי למהר"ע סומך צ"ל בס' זבחי צדק (סי' קטז ס"ק כח) שכתב שלא לאכול לב בהמה ועוף, ומה שהקשה מהר"י שאול מלשון מור"ם (ס"ס"י יא), לא קשיא מידי, דודאי משום סכנה שלא ימות השוחט יכול לאכול, ולא חיישינן משום שכחה, דפעם ביובל הוא. ע"ש. ועי' בכף החיים יו"ד (סי' קטז ס"ק קמו) שכתב, הא דאיתא (ס"ס"י יא) בהגה, מקצת שוחטים נזהרים וכו' אם לא שאוכלים מליבה, י"ל דהיינו דוקא ברגיל לאכול לעיתים רחוקות. וגם לפי הטעם שכתבנו לעיל (סי' עב אות ו) משום רוח רעה, י"ל דבדבר מועט ליכא למיחש. ע"ש. ועי' בדברי חמודות (פ"א אות נט). ועי' בס' אבן השוהם (יו"ד רס"י עב) שכתב דהרמ"א התיר אכילת לב לשוחטים משום שבגמ' נזכר רק לב בהמה הא לב עוף שרי, או י"ל דסמך על האומרים דסגי בחיתוך ערלת הלב ושרי לאכול הלב. ע"ש.

ותבט עיני בס' "שמירת הגוף והנפש" (ח"א סימן יב בהערה) שהקשה הרי מקור דברי הרמ"א בסי' יא הוא התשב"ץ, והרי התשב"ץ הוא זה שכתב דמקפידים גם בלב עוף, וע"כ צ"ל דכוונתו של התשב"ץ דרך מהר"ם מרוטנברג החמיר לעצמו וכמו שמוכח מלשון דאע"ג דאינו מוזכר בספר מ"מ מונע עצמו. אבל לדינא גם התשב"ץ מודה דא"ץ להקפיד בלב עוף. ואכתי צע"ג. ע"ש. וקושיא מעיקרא ליתא, ובכדי ספדו ספדנייא, כי בדברי התשב"ץ לא נזכר כלל התקנה שיאכלו השוחטים מלב האווז, רק הרמ"א הוסיף זאת. וזו לשון הרמ"א בדרכי משה (סי' יא סק"ב): מצאתי בהגהות שחיתות ישנים בשם ר' יהודה חסיד (בצוואתו, אות מא) שיש שעה אחת בשבת מי ששוחט אווזא באותה שעה ימות באותה שנה ולכך אנו נזהרים שלא לאכול שום אווזא בחודש שבט שמא יבוא לשחוט באותה שעה. גם היה אומר שלא לאכול שום אווזא בחודש שבט. עכ"ל. תשב"ץ (סי' תקנה). וראיתי משוחטים ממונים בקיאים שהיו נוטלים מכל אווז ששחטו בשבת הלב, ואמרו שכך קבלו ששוב אין לחוש לסכנה. ע"כ. הא קמן שהרמ"א הוסיף מדיליה שנהגו לאכול מהלב, וליכא לאקשווי מדברי הרשב"ץ דמהר"ם מנע מלאכול מלב עוף דגברא אגברא קא רמית. וע"ע בס' בית אהרון ח"ג (עמ' קנב, ועמ' תקפז). ע"ש.

נימוקים נוספים להקל

ד. ועוד יש להוסיף שכבר העידו כמה מרבתינו האחרונים שלא נהגו במקומותיהם להמנע מאכילת לב, עי' בכנסת הגדולה יו"ד (סי' עב הגהות ב"י אות ד) שהביא דברי הש"ך הנ"ל והעיר שבמדינתו אין נזהרים בזה כלל. ע"ש. ועי' בשלחן גבוה (מחודש סק"א) שכתב, ובמקום הזה פה שאלוניקי "הצנועים" מושכים את ידיהם מכל לב בהמה גסה ודקה ועוף. ושמעתי אומרים הטעם בשם האר"י משום שהלב הוא מושב לנפש ושמה איזה נפש אדם נתגלגל בבהמה זו או בעוף הזה, והאוכל אותו לב יכול אותו הנפש שנתגלגל באותה בהמה להתגלגל באדם האוכל את הלב. ולכן כל יודע ספר שבשאלוניקי נזהרים בזה שלא לאכול שום לב. ואח"כ רב בא לידי ס' משנת חסידים, ושם ראיתי במסכת מוצאי שבת (פ"ז משנה א) דכתב כן, ולא יאכל דברים המזיקים לנפשו לפיכך לא יאכל לב של שום בהמה וחיה ועוף, שלא יוסיף בו טיפשות ברוח הבהמי השוכן בו, או באיזה נשמה המגולגלת ששם מושבה. ע"כ. וכבר נודע שכל דבריו הם דברי האר"י ז"ל כמבואר בהקדמה שניה של הספר. עכ"ד ה' שלחן גבוה. ומ"ש בשם האר"י שמה נתגלגל הנפש בבהמה ויכול להתגלגל אף באוכל הלב, כן הוא בספר נגיד ומצוה (דף יח ע"ב). ע"ש. גם בס' יד יהודה (פיה"ק סק"ד) כתב, "קצת זכרים" אינם אוכלים גם לב עוף אטו לב בהמה דקשה לשכחה. ע"ש. גם בס' חכמת אדם (כלל לד ס"א) כתב, "המדקדקים" אין אוכלים שום לב, בין של בהמה בין של עוף, ולא מחמת איסור אלא שקשה לשכחה. ע"ש. ועיין עוד בס' בית הלל (סק"א) שכתב שהמנהג פשוט שלב העוף זורקים, ולב בהמה חותכים ומולחים ומבשלים כשאר בשר. ע"ש. ועי' בחוות דעת (חידושים סק"ב) שכתב, הזכרים אין אוכלים לב עוף שקשה לשכחה. ט"ז (צ"ל ש"ך). וכ' על דבריו בדרכי תשובה (סק"ה), נראה הטעם כיון דכל הקפידא הוא משום שקשה לשכחה, וזה לא שייך בנקבה דאינה בת תלמוד תורה. אמנם הנה מה דמשמע מדבריו דכל הזכרים אינם אוכלים אותו, במדינותינו לא שמעתי שיהיה המון העם ועמי הארץ נזהרים בזה, רק ת"ח ובעלי נפש נזהרים בזה. ומ"ש באה"ט מבית הלל דלב עוף זורקים ולב בהמה חותכים, הנה דבר זה נזכר בדברי מר זקני הלבוש בביאור אבן יקרה על הריקאנטי (פרשת לך לך), על דברי הרקאנטי שכתב שחותכים ערלת הלב, וז"ל: פי' לב בהמה כשרוצים לאכלו חותכים חידודו. עכ"ל. והנה מלשוננו זה משמע תרתי, דלב בהמה אוכלים ולב עוף אין אוכלים כלל. אמנם במדינתנו לא שמעתי שמחלקים כלל בין לב של בהמה ללב של עוף, ואותם האוכלים אוכלים בין של בהמה בין של עוף. ע"ש. וע"ע בס' ש"ע המקוצר (עמ' צה) שכ' שיש נוהגים בתימן להמנע מאכילת לב, ובפרט מלומדי תורה, ואפי' בלב עוף. אבל על הנשים אין מקפידים כלל. ע"ש.

ועוד עי' בס' חסד לאלפים (סי' עב סוף ס"א) שכתב, אין לאכול לב שבו שוכן רוח המגולגל, ולפחות יחתוך חידוד הלב מראשיתו להעביר כוחות הטומאה ממנו, והוא מהדברים שגורמים לשכחה. ע"כ. (ועי' בהגה סי' עב ס"ג, ובש"ך ס"ק יד. ודו"ק). ומבואר דס"ל דחיתוך הלב בראשיתו מהני להעביר כוחות הטומאה והדבר הסגולי הגורם לשכחה. ולפ"ז בזמננו שחותכים הלב בקצהו למעלה ליכא למיחש למיד.

וכפי שנזכר לעיל נהגו בג'רבא תלמידי חכמים ועמי הארץ לאכול לב בליל ראש השנה, וכמ"ש ראב"ד ג'רבא הגאון רבי כלפון משה הכהן בספר ברית כהונה (מערכת ר אות יב) שנוהגים בלילי ראש השנה לאכול בשר הלב, ואומרים יהי רצון שתפתח לבנו בתורה. ע"ש. וע"ע בספר אסף המזכיר (עמ' שכח) שכתב, המנהג בביתנו בימי מז"ק שאין מברכים בורא פרי האדמה על הקראע, דהוי דברים הבאים מחמת הסעודה, וכן על ראש כבש ולב. ע"ש. [נשוב מצאתי שהשיג בזה ביפה ללב (סי' תקפג, במהדו"ק ח"ב ס"ק יא ובדפו"ח ס"ק לד) וזת"ד, רבינו יעקב בעל הטורים (בטור ס"ס תקפג שם) כתב שאוכלים נמי ריאה לפי שהיא קלה. ובכן לא נכון לאכול הריאה עם הכבד כאשר ראיתי נוהגים שאוכלים זה עם זה וכ"ש ריאה עם הלב בראש השנה, דאפילו בשאר ימות השנה אזהרה שמענו מרבינו האר"י זיע"א שלא לאכול שום לב מהבהמה חיה ועוף כי גורם רעה לעצמו כמ"ש בספר כף החיים (סי' נד אות מה), ועוד קונה לו מידת אכזריות שאין לך מידה רעה הימנה, כ"ש שצריך להזהר ביותר שלא לאכול בר"ה לא כבד ולא לב משום בהמה חיה ועוף דאין אלו סימנא טבא אדרבה כלפי לייא היפוך כאמור ומדובר. ועיין במשנה פ"ה דבבא בתרא (פג:) דתנן מכר את הקנה ולא מכר את הכבד וכו' ובפירוש רשב"ם ותוס' שם ד"ה מכר את הקנה וכו' וגם בפירוש הרע"ב והרב תו"י. ע"ש]. ואפשר שמחמת שאינו תדיר רק פעם בשנה, לא חששו חכמים משום שכחה, שכל הקפידא רק בממלא כריסו מהם או אוכל מהם תדיר. [ובעיקר הדין דאכילת הקראע הוי דברים הבאים מחמת הסעודה, עי' שו"ת תשובות והנהגות ח"ב (סי' רסט), וח"ד (סי' קלו). ובס' הליכות שלמה (פ"א אות יח). ואכמ"ל]. גם מו"ר מרן ראש הישיבה הגר"מ מאזוז שליט"א באו"ת (תשרי תשמ"ו סי' א' עמ' ב') כ' שמר אביו מ"ז הגאון איש מצליח היה מקפיד שלא לאכול רק מעט מאד מהלב מפני האזהרה שלא לאכול לב. וגם על הילדים היה מקפיד. ע"ש. וע"ע במחזור איש מצליח (סדר ליל ראש השנה) שכ', שנהגו לאכול לב, ויקח חתיכה קטנה בלבד, כי על פי האר"י ז"ל הלב משכח הלימוד. ע"ש. והוא עפ"ד הכה"ח יו"ד (סי' קטז אות קמו) הנ"ל דבדבר מועט ליכא למיחש. ע"ש. (ומ"מ הא דאכילת הלב קשה לשכחה, אינה רק מדברי האר"י אלא גמרא ערוכה בלב בהמה, ובתשב"ץ גם בלב עוף). ודו"ק.

ועוד עי' בשו"ת יביע אומר ח"ב (חיו"ד סי' ח) שהאריך בזה והביא כמה מהאחרונים הנ"ל, והעלה שאין שום איסור בזה. ע"ש. ועי' בהליכו"ע ח"ו (עמ' קנו) וע"ש היטב בהערה. וכן ראיתי עוד בשו"ת משנה הלכות ח"ה (סי' קא) שכתב, נראה דהאי ענין דלא יאכל לב, אינו איסורא אלא עצה טובה קמ"ל, כמו שאר דברים שחשב שם בגמ' וכולם רק עצה טובה הם. ע"ש. וע"ע לו בתשובה בח"ג (סי' סא) שכתב, מה שנהגו העולם להקל בדברים שחששו להם חז"ל משום סכנה, נראה דסמכו אמג"א או"ח (סי' קעט) דנשתנו הטבעיות. והלבוש ביו"ד כתב כיון דדשו בו רבים. ע"ש. ואין זו דעת הרמ"א (או"ח סי' ע) לענין מלח בסעודה. ע"ש. (ועי' בס' שיח יצחק בוכריץ סי' רנא ברמ"א ס"ב שקשה לומר שהלבוש חולק על הרמ"א רבו. ע"ש. וכ"כ בשו"ת שמחת כהן חאו"ח ס"ס קכא ד"ה ושמעתי. ובחי' ש"ע סי' תסז ס"ב). [ומקצת מדברינו הנ"ל נדפסו באו"ת תשרי תשע"ט סי' יב מכתב ד. והוזכרו ג"כ בקונט' למען ידעו דורותיכם ח"ב פ"א הע' 68].

בענין אכילת מח וכבד

ה. ועתה הבוא נבוא לדון בענין אכילת מח וכבד, הנה בס' מסגרת השלחן (דף עב ע"א, ד"ה ועיין) כתב, המקובלים הזהירו שאין לאכול מלך, סימן מח' לב כבד, ונכון להזהר בדבר. וכתב הרב האר"י דבלב שוכן הרוח המגולגל. ומ"ח כתב ג"כ דהלב מוסיף טפשות ברוח בהבמי השוכן בו, ודיש להזהר בלב של בהמה חיה ועוף. ע"ש. וכל בס' בן איש חי (ש"ב פ' אחרי מות סי"א) הרבה נוהגים שלא לאכול לב בין של בהמה בין של עופות, מפני שמטמטם ליבו של אדם. ולפ"ד רבנו האר"י (עץ חיים דרוש ב) גם מח וכבד מטמטמים לבו של אדם ואין לאכלם, וסימנם ר"ת מלך. וראוי שהזכרים יזהרו בהם יותר שלא לאוכלם, וכן העוברות והמיניקות ג"כ יהיו נזהרים לבלתי יאכלו שלשה הנזכרים. ע"ש. גם בכה"ח או"ח (סי' קנז ס"ק כח) כתב, נראה דלפמ"ש האר"י ז"ל בעץ חיים (שער כ פרק ה, ושער מ פרק י) דעיקר גילוי הנר"נ הם במח לב וכבד ושם מושבם, נראה דגם במח וכבד יש להזהר מלאכלם כי גם הם משכחים, ואפשר שגם כן מזיקים, וסימנך מלך מח לב וכבד. ע"ש. וע"ע בשו"ת דברי בניהו ח"ח (סי' א'). (וכן החמיר בזה הגאון רבי משה עידאן זצ"ל שלא לאכול מח או לב ולא כבד. עי' ס' הגש"פ חג הפסח עמ' כב אות לא. ובס' יען שמואל חיו"ד סי' ה סק"נ].

וכיום מצוי לאכול כבד בכל מקום ובכל עת, ואף לא אוכלים מעט מעט אלא ממלאים כריסם מהם, ונראה שאפשר לסמוך על מ"ש בשו"ת ישכיל עבדי ח"ח (חיו"ד סי' ט) לתמוה על הכה"ח שלמד לאסור אכילת מח וכבד ממ"ש האר"י דעיקר גילוי הנר"נ הוא במח לב וכבד ושם מושבם, והרי אפשר שרק בלב דשם מושב היצירה והוא נפש הבהמית שכתב האר"י, דהיינו יחד עם הנפש המשכלת כמ"ש בס' ויקח עובדיהו ח"ב (דרוש יד), וודאי שעיקר המחשבה תלוי בלב ולכן לא יאכל הלב, אך לא כן במח וכבד שאין שם תערובת הנפש הבהמית. ואיני מבין איך נלמד זאת מדברי האר"י. והרי מעשה רב שחכמי התלמוד היו אוכלים אותם. ובדוחק י"ל דאף במח וכבד יש חשש שתתגבר הנפש הבהמית. ונראה דמשכח דוקא בממלא כריסו מהם, לא כן אם אוכל להברות גופו, ואוכל כנגדם דברים המסוגלים לזכירה בכמות יותר. ע"ש. [איברא דיש להעיר עמ"ש להוכיח מחכמי הש"ס שאכלו כבד שאין קפידא לפי דעת האר"י באכילת כבד, דהא אשכחן נמי שאכלו לב כפי שנזכר לעיל אות ב. ומאי שנא]. וכן ראיתי עוד בשו"ת משנה הלכות ח"ג (סי' סב) שהביא דברי האומרים שלדעת האר"י אסור לאכול אף מח וכבד כתב, והדברים צ"ע, דמעולם לא ראינו נזהרים בזה, ואדרבה הצדיקים תלמידי בעל שם ז"ל נוהגים דוקא לאכול כבד בשבת קודש. גם במח מצינו בדברי רבותינו (חולין קט): התורה אסרה לנו חזיר והתירה לנו מוחא דשיבוטא. וצ"ע. ע"ש. וע"ע בס' כרמי יהודה (יו"ד סי' שנז) שכתב שאין להרבות באכילת כבד אבל לפעמים או לצורך בריאות אפשר. ע"ש.

וכן מצאתי כעת בשו"ת פאת שדך חיו"ד (סי' יט) שכתב ה"ה שם, לא שמעתי בין המקובלים שיזהרו מלאכול כבד. וע"ש שביאר טעם לזה. ע"ע. וכן ראיתי עוד בשו"ת תשובות והנהגות ח"ה (סי' רמג) שכתב דמדאמר' בחולין (קט): אסר לן דמא שרי לן כבידא, משמע דאין בכך כל היזק. ועו"ל שעיקר האיסור כשהכבד מלא דם אך אחר הצלייה שנתייבש אינו מזיק כלל. והמחמיר בזה אינו אלא מן המתמיהים. ע"ש. וכן ראיתי עוד בשו"ת יצחק ירנן ח"א (יו"ד סי' ב) שהביא דברי ה' מנחת כהן [למהר"ם כהן אלחדד] ח"א (עמ' קסו סי' יא) שכתב שאין לחוש כי האר"י לא הזכיר מח וכבד, וכן מוכח מדברי מהר"ש ניניו בס' אמת ליעקב (מערכת ק אות חן, ומערכת כ אות חן), ועפ"ז העלה שמותר לאכול מח וכבד של בהמה חיה ועוף, ואין חשש כלל בזה. ע"ש. (וע"ע בהערות אי"מ על המשנ"ב סי' קע ס"ק מה). ואף מרן ראש הישיבה הגאון הנאמן שליט"א (בהערותיו על הבא"ח הנ"ל) כתב, עי'

¹ ועתה מצאתי להגאון יפה ללב ביו"ד (סי' מ סק"א וסק"ב) שכתב, בספר קיצור של"ה (דף כט ע"א) כתב שדברים המטמטמים את הלב סימנם מלך, מח לב כבד. והנה כבד ולב שתיים זו אני נזהר שלא לטעום מהם כלום, ברם מוחא תהא לקיחה מפני ראש השנה כדי לומר נהיה לראש, כמ"ש באו"ח (סי' תקפג ס"ב) שכתב הברר היטב שם (סק"ד) שאם אין ראש כבש יש לאכול ראש אחר מהטעם הראשון. ע"כ. ומנהיגו הוא זה לאכול אמוחא מראש בהמה גסה או מן העוף, ואוכל ממנו ג"כ בסעודת מצוה ושמחה, והכי אורחא. ע"כ.

בירושלמי תרומות (פרק י הלכה ט) רבי זעירא לא אכל כבד מימיו, שלקה רבי בא ואוכלה ליה. וציין לשו"ת יצחק ירנן הנ"ל. ע"ש. וכן ראיתי בשם הגר"ח קנייבסקי נר"ו (בקובץ אליבא דהלכתא גליון כט עמ' נ) שכתב על אכילת הכבד, אצלנו לא הקפידו. ע"ש. גם בס' שלחן ערוך המקוצר יו"ד (סי' קלא סכ"א) כתב שלא חוששים לאכול כבד. ע"ש. וע"ע בס' פסקי תשובות (סי' קע הערה עד) שכתב שאין העולם נזהרים באכילת כבד. ע"ש. וע"ע בס' שמירת הגוף והנפש ח"א (ס"ס יב) שכתב ג"כ שנראה דלא חיישינן באכילת מח וכבד. ע"ש. וע"ע בס' מאסף לכל המחנות (סי' ב ס"ק יב). ע"ש.

וע"פ כל האמור נראה שאין כל חשש באכילת כבד שמבריא גופו של אדם וממנו תוצאות חיים.

וגבי אכילת לב, אף שמדינא דגמרא יש להזהר רק באכילת לב בהמה. מכל מקום הוסיפו הפוסקים להזהיר גם בלב עוף. ויש שלא היו נזהרים בזה. וכן יש שהקפידו רק על הזכרים, אך בנקבות לא הקפידו.

ומכל מקום אם אינו אוכל לב בקביעות רק כפעם בפעם לעתים רחוקות יש להקל, על פי דברי הרמ"א, וכמ"ש בזבחי צדק ועוד פוסקים כנ"ל.

נערך בחסד ה' ע"י

ע"ה יצחק מאוזן ס"ט

כ"ב אלול תשפ"ו

הערות והארות יתקבלו בברכה 052-7108693